

Список використаних джерел та літератури:

1. Анцупов А. Я. Конфликтология в схемах и комментариях: учеб. пособие / А. Я. Анцупов, С. В. Баклановский. – СПб. : Питер, 2006. – 288 с.
2. Бойделл Т. Как улучшить управление организацией: пособие для руководителя / Т. Бойделл. – М. : АО „ИНФРА-М” – АОЗТ „Премьер”, 1995. – 204 с.
3. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2005. – 464 с.
4. Давыденко Т. М. Рефлексивное управление школой: теория и практика / Т. М. Давыденко. – Москва-Белгород, 1995. – 251 с.
5. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии / С. М. Емельянов. – СПб. : Питер, 2001. – 400 с.
6. Журавлев В. И. Основы педагогической конфликтологии / В. И. Журавлев. – М., 1995. – 183 с.
7. Конфліктність у педагогічній взаємодії // Гуманізація взаємин вчителя та учнів – необхідна умова особистісно-орієнтованої освіти : наук.-метод. зб. / за ред. С. Д. Максименка, Г. О. Балла, М. М. Заброцького. – Житомир-Київ : ЖОШПО, 2004.
8. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / Курт Левин ; [пер. с англ.] – СПб. : Речь, 2000. – 408 с.
9. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
10. Начаев В. М. Конфліктологія : навч. посіб. / В. М. Начаев – К. : Центр навч. літ., 2004. – 198 с.
11. Пірен М. І. Кофліктологія / М. І. Пірен. – К. : МАУП, 2003. – 360 с.
12. Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе / М. М. Рыбакова. – М., 1991. – 200 с.
13. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. / В. А. Семиченко – К. : Вища школа, 2004. – 335 с.
14. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування : навч. посіб. / І. О. Трухін. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.

Аннотация

Л.Г.Дубина, И.Б.Вашеняк

Педагогические конфликты и способы их разрешения

В статье рассматриваются отдельные аспекты конфликтов в педагогической деятельности, в частности, общие признаки, особенности, виды таких конфликтов, причины и способы их разрешения.

Ключевые слова: педагогический конфликт, виды, причины, способы разрешения педагогических конфликтов.

Summary

L.H.Dubyna, I.B.Vashenyak

Pedagogical Conflicts and the Ways of Settling Them

In the given article we regard separate aspects of conflicts in the pedagogical activity namely the general signs, the peculiarities, the types of such conflicts, the reasons and ways of settling them.

Key words: a pedagogical conflict, types, reasons, ways of settling the pedagogical conflicts.

Дата надходження статті:

„2” лютого 2011 р.

УДК 371.132:81'243-027.521(045)

К.В.ДУБОВИЙ,
викладач
(м.Хмельницький)

**Психологічні особливості реалізації індивідуального стилю педагогічної діяльності
викладача іноземних мов**

Стаття висвітлює проблеми, що впливають на якість вітчизняної освіти, особливо в умовах її адаптації до Болонського процесу, виділяючи роль викладача вищого навчального закладу. Також акцентується увага на класифікації комунікативних стилів та природно-зумовлених перемінних в стилях педагогічного спілкування.

Ключові слова: вікова психологія, педагогічна діяльність, викладач академічного стилю, викладач стилю емоційної підтримки, інтерактивний стиль педагогічного спілкування, гностичний стиль педагогічного спілкування.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема педагогічної та вікової психології, потрібно визнати, вимагає ефективної діяльності викладача у сучасних умовах. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування формується з урахуванням не тільки „технологічних” вимог, але й природних передумов його здібностей. Відомо, що як безпосередній носій освітньої технології викладач повинен бути солідно підготовленим, інструктованим, пристосованим; натхненним і прихильним до нововведень. Викладач – це головний чинник навчання, і від нього величезною мірою залежить успіх нововведень.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Вивченням взаємозв'язків природних передумов і стилів педагогічного спілкування займалися В.С.Мерлін, Є.А.Клімов, М.А.Амінов, Т.М.Хрустальова, О.І.Щебетенко та інші.

Дослідження стилю педагогічного спілкування проводилося в працях І.А.Зимньої, Я.Л.Коломинського, А.О.Леонтєва, А.К.Маркової.

Формулювання цілей статті... Мета статті – визначити психологічні особливості, що зумовлюють формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача, а також проаналізувати основні підходи до вивчення проблеми педагогічного спілкування.

Виклад основного матеріалу... Поряд із багатьма проблемами, що впливають на якість вітчизняної освіти, особливо в умовах її адаптації до Болонського процесу, виділяється роль викладача вищого навчального закладу. На думку багатьох учених [5; 6; 8; 11; 13; 14 та ін.], висококваліфікований викладач повинен уміти:

- визначити рівень навичок студентів і визначити відповідні навчальні задачі;
- різноманітиту стиль і методи навчання;
- правильно оцінювати успіхи та недоліки студентів;
- методично грамотно планувати заняття та давати чіткі завдання.

Це передбачає, що викладач повинен мати чітке уявлення про вікову фізіологію і розвиток студентської молоді, вміти підходити до кожного студента індивідуально, а також знати сучасні методики навчання іноземної мови. На думку цих авторів, „передбачувана педагогіка” повинна погодитися з тим, що психологія досягла того рівня, коли знання про розвиток і навчання можуть скласти основу педагогіки. Той спосіб, за допомогою якого люди переробляють інформацію, і методи, які вони використовують у навчанні, залежать від специфічності видів знання. А це, у свою чергу, залежить від особистісних особливостей індивідуума.

Е.Стоунс зосереджує увагу на дослідженні методів навчання, а не на дослідженні індивідуальних характеристик викладачів: „Я думаю, із внутрішньовидовими розбіжностями пов'язана дуже серйозна омана, яку розділяють багато психологів і педагогів. По суті, увесь свій час ці фахівці присвячують встановленню розбіжностей між індивідами, а відмінності в навченні пояснюють виявленими індивідуальними розбіжностями. Досить рідко вони звертають свій критичний погляд на сам спосіб навчання, щоб побачити, якою мірою ці розбіжності могли б пояснити різницю у навченні” [10]. Хоча нам не слід упускати з поля зору індивідуальні розбіжності тих, хто навчається, і хоча ми всі належимо до виду, що допускає, порівняно з іншими видами, більш значні індивідуальні розбіжності, проте ми всі – представники одного й того ж виду, а, отже, більше схожі один на одного, ніж відрізняємося один від одного. У своїх пошуках способів покращення навчання людини ми маємо потребу в набагато більш ретельному вивченні процесу навчання, ніж це робилося дотепер. „...Ретельного вивчення потребує навчання, а не вчителі. Не те, що вони нас зовсім не цікавлять, але просто, здійснюючи детальний аналіз різних характеристик, нібито різних типів викладачів, ми навряд чи у сфері педагогіки просунемося далеко. Щоправда, у наш час дослідження, які описують різні типи викладачів, достатньо поширені і наймоднішим є розподіл викладачів на „новаторів” і „тих, хто дотримується традиційних методів викладання”. На щастя, викладачі більше схожі один на одного, ніж відрізняються один від одного” (10, с.40–41).

І вітчизняні, і інші зарубіжні психологи та педагоги, навпаки, сходяться в питанні про необхідність урахування індивідуальності викладача, що є визначальним фактором у системі навчання. Від рівня професійних умінь і навичок викладача залежать успіхи тих, кого вони навчають. Викладач повинен мати чітке уявлення про вікову психологію та фізіологію і розвиток тих, кого він навчає, вміти підходити до кожного індивідуально, а також бути добре обізнаним із психологією та методикою навчання іноземної мови у ВНЗ. Ці вміння доповнюються особистісними характеристиками: прихильність до своїх вихованців, теплота, чуйність, почуття гумору, ентузіазм, неупередженість, упевненість у своїх силах, енергійність і високий інтелект [2; 7].

Виходячи з так званого принципу необхідності та достатності, потрібно визнати, що умовою ефективної діяльності викладача є, поряд зі знаннями свого предмета та дидактичних принципів і прийомів, розвиток комунікативної культури майбутніх педагогів, формування комунікативних умінь викладача. Якщо викладач не сприймає нововведень, вони не можуть мати успіху.

У більшості робіт професійні вміння педагога доповнюються професійно важливими якостями [3; 9]. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу співвідношення ідеального-реального при вирішенні організаційно-педагогічних завдань (в умовах традиційного чи інноваційного навчання, проблемної чи авторської методики навчання т.д.): якими повинні бути викладачі та якими вони бувають у дійсності в конкретній системі навчання. У цих напрямках провідним залишається дослідження такого психологічного та психофізіологічного феномена, як індивідуальний стиль діяльності викладача. Вплив природних передумов на формування індивідуального стилю діяльності різних вікових і

професійних груп вивчався у роботах В.С.Мерліна, Є.А.Клімова та їхніх послідовників. В останні десятиліття предметом аналізу став індивідуальний стиль педагогічного спілкування.

На основі цих досліджень виявляється низка важливих показників, що належать до диференціальної психології:

викладач повинен чітко усвідомлювати свої можливості, свій індивідуальний стиль, здібності до педагогічного спілкування;

у викладача повинна бути певна свобода у виборі методу навчання (відповідно до його індивідуальності, можливостей і з урахуванням умов навчання);

у викладача повинні бути уявлення про індивідуально-типові особливості оволодіння знаннями, навичками та вміннями, про стійкість чи мінливість індивідуальних розбіжностей студентів.

Методична система, як правило, зобов'язує викладача дотримуватися певного „типу поведінки”. Однак спостереження показують, що викладач, залежно від його індивідуальності, може бути як „підсилювачем” основних принципових положень тієї чи іншої методики, так і її „трансформатором”, залишаючись при цьому високим професіоналом. Поняття „екстраверсія-інтроверсія” зіставляється часто зі спрямованістю на себе, на справу чи на взаємодію (спілкування), виявляє кореляцію з типологічними характеристиками (темпераментом, властивостями нервової системи, яка детермінується типом сигнальної системи).

Типологічний підхід до аналізу стилю педагогічної діяльності проглядається побічно в ряді досліджень, які, щоправда, показують природну основу виявлених стилів. Так, О.І.Бондаренко встановила різні стратегії вирішення комунікативних завдань військовослужбовцями-екстравертами та військовослужбовцями-інтровертами за різних умов професійного спілкування [1]. Виявилось, що до типу інтроверсії належить більше половини військовослужбовців, багато з яких вирізняються високим рівнем професійної майстерності. Це дослідження ставить під сумнів однозначність тлумачення непридатності інтровертів до професійної, зокрема, педагогічної діяльності та педагогічного спілкування (К. Юнг) і екстравертованості викладача вищого навчального закладу (комунікабельність) як умову успішної організації педагогічного спілкування (А.О.Алхазшвілі). До того ж, інтроверти використовують найбільш адекватний спосіб вирішення комунікативних завдань в умовах особистісно-орієнтованого, а екстраверти – в умовах соціально-орієнтованого спілкування. Завжди звернений до партнера зі спілкування, екстраверт більше у доведенні, ніж в описі, орієнтується на адресата висловлення. Розбіжності між виділеними типами стосуються не стільки ефективності/неефективності педагогічної діяльності, скільки способу виконання завдань. Дії „описати” та „пояснити” більш успішно виконуються інтровертом, вирішення комунікативних завдань „довести” та „переконати” більш доступно екстраверту.

Інтерес становлять і мовленнєві характеристики екстравертів та інтровертів. В умовах мінімальної включеності в педагогічне спілкування інтроверти здійснюють рефлексію лексичних і граматичних засобів утричі більше, ніж екстраверти. Екстраверти, у свою чергу, удвічі частіше, ніж інтроверти, орієнтуються на адресата висловлення. Для екстравертів характерними є такі параметри орієнтування на результат висловлення, як:

значна кількість уточнень і доповнень;

значна кількість виправлень;

найбільше число повторень.

Інтроверти схильні до обережних рішень, у процесі педагогічного спілкування їх характеризують такі особливості:

невелике число виправлень;

середня кількість уточнень і доповнень;

незначне число повторень.

Висновки... Проведене дослідження виявило, що до структури педагогічних здібностей входять неконсервативні компоненти, які неможливо компенсувати (задатки) і які можуть бути компенсовані (ті, що можна розвивати у тренінгу). Останні розвиваються, їм навчаються за адекватних способів і прийомів тренінгової роботи. Таким чином, педагогічні здібності безпосередньо пов'язані зі стилем. Ця класифікація комунікативних стилів свідчить про відсутність жорсткого зв'язку стилю спілкування та стилів педагогічної діяльності. Відбувається це, очевидно, тому, що дослідники розглядають педагогічне спілкування як вплив на особистісні якості студентів, а педагогічну діяльність – як вплив на їхні гностичні, пізнавальні можливості, тоді як стиль ведення заняття визначається тими вимогами, які викладач ставить перед студентами, а ті, відповідно, приймають чи не приймають ці вимоги, що і визначає специфіку контактів викладача та студентів.

Таким чином, отримані факти доповнюють дослідження з проблеми механізмів стилеутворення. Тут розглядається процес стилеутворення як вияв механізму взаємодії особистісних і природних передумов через систему проміжних когнітивних перемінних. Дослідження виявило природно-умовлені перемінні в стилях педагогічного спілкування, проміжні когнітивні перемінні, а також

комунікативні та особистісні перемінні. Це дозволило описати обидва типи індивідуального комунікативного стилю.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаренко О. І. Психологічний аналіз комунікативної поведінки військовослужбовця у ситуаціях міжособистісної взаємодії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 10.00.07 „Психологія праці в особливих умовах” / О. І. Бондаренко. – Хмельницький, 2004. – 20 с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М., 1997. – 480 с.
3. Исследование функционального состояния коры головного мозга у людей, обучающихся методом гипнопедии / Хильченко А. Е., Молдавская С. Я., Кольченко Н. В., Шевко Г. Н // Вопросы психологии. – 1965. – № 4. – С. 133–139.
4. Коваль С. Б. Психологічні чинники розвивальної комунікативної ситуації у вищих закладах освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / С. Б. Коваль. – Івано-Франківськ, 2001. – 19 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. / С. Д. Максименко. – [вид. 2-ге, переробл. і доповн.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
6. Мамічева О. В. Щодо результатів дослідження психологічних особливостей розвитку педагогічних здібностей викладачів вищого навчального закладу / Мамічева О. В., Матвійчук Т. В. // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України „Актуальні проблеми психології”, 2008. – Т. X, Ч.8. – С. 371–377.
7. Маркова А. К. Психология усвоения языка как средства общения / А. К. Маркова. – М. : Педагогика, 1974. – 240 с.
8. Моляко В. А. Психологічна теорія творчості / В. А. Моляко // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. члена кореспондента АПН України Н. В. Чепелевої. – К., Нора-Прінт, 2002. – Вип. 22. – 350 с.
9. Рахманов И. В. К вопросу о классификации методов преподавания иностранных языков / И. В. Рахманов // Вопросы психологии и методики обучения иностранным языкам / [под ред. проф. В. А. Артемова и др.]. – М., 1947. – С. 140–159.
10. Співак В. І. Психологічні особливості самоконтролю студентів в процесі засвоєння іноземної мови (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / В. І. Співак. – К., 1997. – 16 с.
11. Стреляу Я. Индивидуальный стиль деятельности и сила нервной системы / Стреляу Я., Краевски А. // Психофизиологические вопросы становления профессионала. – М., 1974. – Вып. 1. – С. 176–186.
12. Теплов Б. М. Избранные труды в 2 томах / Б. М. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1.
13. Федорончук Н. М. Актуальні питання розробки психологічних стратегій оволодіння іноземною мовою студентською молоддю / Н. М. Федорончук // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (14 лист. 2008 р., м. Хмельницький). – Хмельницький : НАДПСУ, 2002. – С. 260–261.
14. Штерн В. Умственная одаренность / В. Штерн. – СПб. : Союз, 1997. – 128 с.
15. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика / А. Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2006. – 476 с.
16. Cattell R. B. Abilities: their structure, growth and action / Cattell R. B. – Boston : Houghton Mifflin company, 1971. – 168 p.

Аннотація

К.В.Дубовой

Психологические особенности реализации индивидуального стиля педагогической деятельности преподавателя иностранных языков

Статья освещает проблемы, влияющие на качество отечественного образования, особенно в условиях его адаптации к Болонскому процессу, выделяя роль преподавателя высшего учебного заведения. Также акцентируется внимание на классификации коммуникативных стилей и природно обусловленных переменных в стилях педагогического общения.

Ключевые слова: возрастная психология, педагогическая деятельность, преподаватель академического стиля, преподаватель стиля эмоциональной поддержки, интерактивный стиль педагогического общения, гностический стиль педагогического общения.

Summary

K.V.Dubovyi

Psychological Peculiarities of Realization of Individual Style of Pedagogical Activity of a Teacher of Foreign Languages

The given article highlights the problems, influencing the quality of domestic education, especially during its adaptation to the Bologna Process. We are also obliged to single out the role of professor in it. Much attention is paid to the classification of communicative styles and naturally-stipulated variables in the styles of pedagogical communication.

Key words: age psychology, pedagogical activity, academic style teacher, emotional support style teacher, interactive style of pedagogical communication, gnostical style of pedagogical communication.

Дата надходження статті:

„28” грудня 2010 р.